

De tolk van Kabul

Matthieu Aikins

De tolk van Kabul

Een Afghaan, een Canadees,
een vriendschap en een vlucht

vertaald door Marianne Palm, Jan Willem Reitsma en Pon Ruiten

ALFABET UITGEVERS

2022

© 2022 Matthieu Aikins
The Naked Don't Fear the Water.
An Underground Journey with Afghan Refugees
Oorspronkelijke uitgeverij HarperCollins
© Nederlandse vertaling Marianne Palm, Jan Willem Reitsma,
Pon Ruiter en Alfabet Uitgevers
Omslagontwerp Gill Heeley / Bij Barbara
Omslagbeeld Gill Heeley
Auteursfoto Kiana Hayeri
Typografie binnenwerk CeevanWee, Amsterdam
Kalligrafie Roohullah Adib

ISBN 978 90 213 4120 0

NUR 320

alfabetuitgevers.nl

Alfabet Uitgevers vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van dit boek is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

لُچ از آب نمی ترسد

Wie naakt is, vreest het water niet

– spreekwoord uit het Dari

Inhoud

Deel I De oorlog 11

1 - 13

2 - 23

3 - 38

4 - 55

5 - 75

Deel II De weg - 87

6 - 89

7 - 99

8 - 121

9 - 145

10 - 158

11 - 167

12 - 181

Deel III Het kamp - 201

13 - 203

14 - 216

15 - 226

16 - 241

Deel IV De stad – 267

17 – 269

18 – 291

19 – 300

20 – 323

21 – 335

Epiloog – 347

Woord van dank – 348

Een opmerking over bronnen en methoden – 350

Noten – 352

DEEL I
De oorlog

1

Bij het eerste ochtendlicht leunde ik tegen het raam en keek naar de bergen in de diepte. We vlogen in de richting van de opkomende zon die met haar stralen scherpe contrasten tekende in het woeste landschap: golvend bruin doorsneden door groene valleien met gehuchtjes die nog steeds alleen per ezel waren te bereiken. We waren vlak bij het punt waar Afghanistan, Iran en Turkmenistan elkaar raken, maar ik had geen idee welk land ik daar beneden zag. Door de vorst zaten er ijskristallen op mijn vliegtuigraam, rozig door het morgenrood, net als de condensstrepen die de mensen daar beneden zagen.

Ik ging gemakkelijk zitten en leunde tegen de hoofdsteun. Het was nog enkele uren vliegen naar Kabul, waar mijn vriend Omar op me wachtte. Als ik mijn ogen sloot, zag ik voor me hoe hij keek toen hij me die zomer afzette bij de luchthaven en, terwijl hij mijn hand vastgreep, plotseling smeekte: 'Kom terug, dierbare broer. Blijf bij me. Iedereen gaat weg.'

Het was stil in het vliegtuig. De paar passagiers die ik kon zien, hingen voorovergebogen of lagen uitgestrekt over een stoelenrij te slapen. Ik wist dat die lege plaatsen op de terugweg naar Istanbul vol zouden zitten met Afghanen die de oorlog ontvluchtten. Op mijn stoel zou misschien iemand terecht komen die van plan was de zee over te steken in een van die kleine rubberboten die van Turkije naar Europa voeren. Er landden nu elke dag duizenden vluchtelingen op de Griekse eilanden, en er waren er nog veel meer onderweg. Het was eind oktober 2015 en die herfst was er iets verbazingwekkends gebeurd, iets wat met een fundamen-

tele wet brak: onder de druk van de mensen was de grens opengegaan.

Terwijl de oorlog om zich heen greep in het Midden-Oosten en miljoenen mensen dakloos maakte, had de druk zich buiten Europa jarenlang opgebouwd. De bootmensen waren overwegend Syrisch, Afgaans en Iraaks. Onder hen waren veel vrouwen en kinderen en er was geen enkele manier om hen tegen te houden, behalve hen neerschieten. Vanuit Griekenland trokken ze door de Balkanlanden naar het noorden, overspoelden stadspaleizen en grensovergangen, een opzienbarend schouwspel in het nieuws, een crisis. Om te voorkomen dat de Europese Unie uiteen zou vallen, schortte Duitsland zijn regels op en liet de migranten door. Andere landen volgden dit voorbeeld en nu lagen de vijf grenzen tussen Athene en Berlijn open. Over de hele wereld waren de beelden te zien van de mensenmassa's die de open grenzen overstaken, een bewijs van het onmogelijke, een klarenstoot die de universele vrijheid van verkeer aankondigde – een droom voor de een en een nachtmerrie voor de ander.

Niemand wist hoelang dit wonder zou duren. Er landden nu elke dag duizenden mensen in bootjes. Er zouden één miljoen mensen Europa binnenkomen.¹

En Omar en ik zouden samen met hen oversteken.

We hadden de knoop doorgehakt in augustus, toen ik weer thuis was in Kabul na een opdracht in Jemen. Ik kende Omar al vanaf dat ik in Afghanistan was gaan werken, en hij had altijd gedroomd van een leven in het Westen, maar zijn verlangen werd urgent toen de burgeroorlog verhevigde en zijn stad uiteen werd gereten door bombardementen. De Amerikaanse militairen begonnen zich terug te trekken uit zijn land. Ook ik probeerde weg te gaan, helemaal opgebrand na zeven jaar verslaggeving hier, maar ik kon Omar niet achterlaten. Dus toen ik eerder die zomer terugvloog, had ik aan mijn vriend zitten denken. Ik had nog geen plan, maar er begon zich een idee te vormen. Omar en ik moesten eens met elkaar praten.

WELCOME TO HAMID KARZAI INTERNATIONAL AIRPORT. Bij de immigratiebalie overhandigde ik mijn paspoort en zette mijn vingertoppen op het groen oplichtende schermpje van de scanner. Daarna liep ik naar de bagageband, pakte mijn koffer en reed hem naar het röntgenapparaat. De agent achter de monitor zocht naar wapens en flessen. Alcohol was verboden in de Islamitische Republiek Afghanistan, behalve op ambassades en bij internationale organisaties, en buitenlandse bezoekers mochten twee kostbare flessen per persoon meenemen. Ik tilde mijn koffer op de loopband, samen met de zak met whisky en gin uit de dutyfreewinkel in Istanbul, en liep naar de andere kant, terwijl ik mijn tekst oefende.

Mijn voorouders komen uit Japan en Europa, maar ik zie er ongelooflijk Afghaans uit: amandelvormige ogen, zwart haar, springerige baard. Grenswachten gingen er dus onveranderlijk van uit dat ik een inwoner was met haram smokkelwaar. Een lucratieve vangst aangezien de in beslag genomen drank waarschijnlijk op de zwarte markt zou belanden. In de loop der jaren was mijn Perzisch beter geworden, waardoor de gesprekken nog ongemakkelijker werden.

‘Beste man, wil jij beweren dat je geen Afghaan bent?’

‘Nee, meneer’, antwoordde ik dan, en haastte me naar de andere kant van de band met mijn paspoort voordat de agent de flessen kon wegpakken. ‘Kijk naar mijn naam, ik ben niet eens een moslim, sorry.’

Buiten de terminal ademde ik de droge zomerlucht in. Ik had niet veel geslapen sinds Sanaa, maar mijn vermoeidheid verdween toen ik de omgeving zag: ver weg de besneeuwde toppen van de Hindu Kush, de sloppenwijken op de helling, de Humvee met zijn geschutkoepel op de poort gericht. Op de parkeerplaats zag ik een goudkleurige Toyota Corolla en mijn vriend Omar, die naar de radio zat te luisteren en een sigaret rookte met het raam open. Hij stapte uit en kwam naar me toe: groter dan ik, breedgeschouderd, met een brede glimlach en kraaienpootjes. Toen we elkaar omhelsden bleef zijn stoppelbaard door de warmte aan

mijn wang plakken; om hem heen hing een lucht van eau de cologne en sigarettenrook. Omar wurmde de koffer uit mijn hand en tilde hem in de kofferbak. We reden de rotonde bij het vliegveld op, een ronddraaiende stroom taxi's, gepantserde SUV's, bussen, schreeuwende politieagenten, bedelaars die op de ramen klopten, straatverkopers die rekken vol telefoonkaarten en dashboardversiersels heen en weer zwaaiden. Omar baande zich zachtjes vloekend voorzichtig een weg met de Corolla, een hand aan het stuur en in de andere hield hij een Pine stevig vast, die hij zo nu en dan tussen zijn lippen liet zitten om met zijn vingers door zijn donkere bos haar te vegeen. Pas toen we de snelweg van het vliegveld op reden met zijn lange rij enorme trouwzalen, konden we ons ontspannen en bijpraten.

'Fijn dat je terug bent, *baradar*', zei hij in het Perzisch. Hij glimlachte, maar hield zijn ogen op de weg.

'Het is ook fijn om jou weer te zien, broer', zei ik.

Hij wist dat mijn huur afliep en dat ik was teruggekomen om het huis leeg te ruimen. Het leek alsof de halve stad die zomer van *raftan raftan* – gaan gaan – wilde ontsnappen. De Afghanen zagen geen toekomst meer voor hun land. De middenklasse had haar spaargeld uitgegeven aan vliegtickets en visa voor Turkije, de bussen naar de zuidelijke woestijn bij Iran zaten vol jonge mannen. Omars eigen gezinsleden waren ook aan het vertrekken. Vier van zijn broers en zussen waren al in Europa, en zijn moeder en zus maakten zich klaar om te ontsnappen met smokkelaars. Maar Omar was al heel lang van plan om naar Amerika te emigreren via het Special Immigrant Visa-programma dat door het Congres was opgezet om loyale Afghaanse en Iraakse medewerkers te belonen: een happy end voor een handjevol mensen om Amerika's geweten te sussen.² Omar had daarvoor in aanmerking moeten komen: hij had tijdens gevechten gediend als tolk voor de Special Forces en gewerkt voor USAID en mijnopruimingsdiensten. Maar toen hij zijn aanvraag naar mij stuurde, zag ik dat hij in de problemen zat. Hij had er in de loop der jaren nooit aan gedacht om allerlei papieren te bewaren die hij nu

nodig had: aanbevelingsbrieven van zijn bazen, kopieën van de arbeidsovereenkomsten met de Amerikaanse overheid. Hoe moest hij een kapitein van de Groene Baretten opsporen van wie hij alleen de voornaam kende? Of documenten opdiepen van het inmiddels opgeheven ontminningsbedrijf? ‘Hallo mijn dierbare, lieve broer,’ mailde hij me toen ik in het buitenland was, ‘ik hoop dat het goed met je gaat. Wens me alsjeblieft heel veel geluk en dat ik de kans krijg om een visum voor Amerika te bemachtigen en daarheen kan verhuizen. Ik ben het leven hier echt meer dan zat.’

We stuurden alles in wat hij had. Het duurde twee jaar voor er een antwoord kwam: ‘Helaas moeten we u meedelen dat uw aanvraag voor een Chief of Mission (COM)-toestemming om een verzoek voor het SQ-Special Immigrant Visa (SIV)-programma te mogen indienen is afgewezen op de volgende grond(en): onvoldoende documenten om een beslissing te nemen [...]’.

Nadat zijn Amerikaanse droom was uiteengespat, restte Omar hetzelfde vooruitzicht als zijn moeder en zus: de smokkelaarsroute naar Europa, een lange en gevaarlijke reis door de bergen en over zee. Op dat moment kreeg ik een idee. Als Omar de reis op die manier ging maken, wilde ik met hem meegaan en erover schrijven. Gezien het risico om te worden ontvoerd of gearresteerd, moest ik me vermommen als een Afghaanse migrant, maar na alle gevaarlijke opdrachten die we hier samen hadden uitgevoerd, vertrouwde ik Omar mijn leven toe. Zo zou ik de ondergrondse vluchtelingenwereld van binnenuit kunnen zien. Bovendien zou ik mijn vriend niet hoeven achter te laten. We zouden elkaar helpen, en ik zou alles betalen.

Omar was even stil nadat ik hem het plan had geschetst, toen we die dag in augustus in de bij mijn huis geparkeerde auto zaten. Hij zag dat ik het meende. Daarna grijnsde hij. ‘Natuurlijk kunnen we samen gaan.’

‘Zeker weten?’

‘Jazeker, broer.’

‘Goed’, zei ik. ‘Wanneer kunnen we vertrekken?’

Hij zuchtte. ‘Nog niet’, zei hij. Ik was ervan uitgegaan dat hij er klaar voor was, maar zo eenvoudig was het niet. Hij moest eerst zijn ouders het land uit krijgen.

‘Natuurlijk’, antwoordde ik.

En er was nog iemand die hem hier in Kabul vasthield: Laila. Ze was de dochter van zijn huurbaas en woonde twee huizen verderop. Ze spraken nu al enkele jaren in het geheim met elkaar af, maar ik had niet beseft dat het zo serieus was geworden. Ze was de liefde van zijn leven, vertelde hij me. Ze wilden gaan trouwen. Maar zij kwam uit een rijke sjiitische familie, Omar was soennitisch en had alleen een Corolla. Als hij het visum voor Amerika had gekregen, had hij haar familie iets kunnen aanbieden. Dan had hij haar daar legaal mee naartoe kunnen nemen. Nu moest hij eerst asiel aanvragen in Europa en haar daarna komen halen. Maar haar vader zou haar terwijl hij weg was aan iemand anders kunnen uithuwelijken. Laila had hem gezegd dat ze het besluit van de patriarch kon vertragen, maar niet kon trotseren.

Dat was Omars dilemma: om Laila te veroveren moest hij weggaan en het risico nemen haar te verliezen.

Nadat ik hem dit voorstel had gedaan, brachten we mijn bagage naar binnen en gingen we boodschappen doen. Het was al laat voor we terug waren en de stroom in de buurt was weer eens uitgevallen. We hadden een generator, maar toen we voorreden zag ik dat de ramen van de bovenverdieping die boven de muur van de binnenplaats uitkwamen donker waren. Ik vroeg me af of er überhaupt iemand thuis was, maar toen toeterde Omar en deed de oude Turabaz, onze *chowkidar*, de knarsende poort voor ons open. Toen we naar binnen reden, blafte de hond en rukte aan haar ketting.

Ik had in Kabul in verschillende huizen gewoond in de jaren dat ik daar als freelancejournalist was, maar dit was het eerste dat ik had gekocht. Een paar jaar geleden was ik erin getrokken met drie andere buitenlanders. We knapten het huis op, plantten rozen in de tuin, gaven er feesten, en toen vertrok de ene na de an-

dere vriend uit het land. Er kwamen andere huisgenoten voor in de plaats die steeds korter bleven. De meeste expats kwamen niet voor lange tijd naar Afghanistan. Het was een avontuur of een kans om geld te verdienen.

Ik stapte uit en bescheen met mijn lamp het gelige gazon vol plukjes gras. Ik was maanden weggeweest. De schuur, waar we ooit wodka distilleerden, stond vol troep. Voor de veiligheid had iemand een van de deuropeningen die op straat uitkwamen grof dichtgemetseld. En de hond, die ook in betere tijden wild was, zat onder het vuil en was gek van opwinding, ze likte mijn handpalmen met haar tong toen ik naast haar hurkte. ‘Zorgt er niemand voor haar?’ snauwde ik tegen Turabaz.

Omar zat op zijn knieën bij onze oude gasgenerator. We sjorden eraan en vloekten, maar hij wilde niet aan springen, dus liepen we met een zaklamp door de kamers om de spullen in het huis te onderzoeken. Hoewel de markten met tweedehandsspullen in Kabul overvoerd waren door emigranten die hun huishouden opdoekten, wilde ik ze verkopen en het geld aan Turabaz geven, aangezien hij binnenkort zonder werk zou zitten. Omar had ons geholpen toen we in dit huis trokken en hij wist nog precies hoeveel we voor elk voorwerp te veel hadden betaald.

‘Hier heb je honderd dollar voor betaald’, zei hij en scheen met zijn lamp op een stoffig schap van spaanplaat. ‘Het is nu waarschijnlijk vijf dollar waard.’

Toen Omar wegliep om de keuken te inspecteren, ging ik aan een bureau in de woonkamer zitten. Ik begon de jetlag te voelen. We gebruikten deze kamer als ons kantoor en ik had veel van mijn verhalen hier geschreven, met een sissende gaskachel in de winter en met de deur open in de zomer. In het donker waren de vlekken in het tapijt nauwelijks te zien. Ik wreef met mijn teen in een ervan – rode wijn. Als we een feest gaven, schoven we de bureaus tegen elkaar tot een bar, die kleverig werd van de zelfgemaakte punch. Hier hadden mensen uit alle delen van de wereld met elkaar gedanst. Een tijdlang hadden we dit land thuis genoemd. Nu verlieten we het als een cocon waar we uitgegroeid waren.

Nadat we klaar waren met de inventarisatie, gingen Omar en ik met de hond wandelen. Turabaz had haar Baad gedoopt, het Perzische woord voor 'wind'. Ze was, denk ik, voor het grootste deel een Duitse herder en ik liet me graag met haar zien omdat invallen in huizen een steeds groter probleem werden. Wanneer ik met haar wandelde en de kinderen op straat haar vlijmscherpe tanden zagen, riepen ze *gorg*, wolf. Ze was vriendelijk, maar moeilijk af te richten door een tic van een trauma uit haar puppytijd. Bij de minste druk op haar achterlijf joeg ze achter haar staart aan, grommend en almaar rondjes draaiend, op een manier die deed denken aan de slang Ouroboros die haar eigen staart opeet. Een van mijn inmiddels vertrokken huisgenoten had haar in een opwelling gekocht toen ik de stad uit was. Ik moest nog steeds bedenken wat ik met haar moest doen.

De straten van Kabul waren 's nachts leeg. We liepen naar Kolola Pushta, twee grote aardhopen, op de ene lag een begraafplaats en op de andere stond een door een aarden wal omringd fort dat in de negentiende eeuw was aangelegd door de Britten en nu de thuisbasis was van een Afghaanse legereenheid. Terwijl Baad een goot besnuffelde, liep Omar vooruit en voerde een fluisterend telefoongesprek met Laila. Hij vertelde haar wat hij mij had verteld toen we naar huis reden: dat hij had besloten om weg te gaan en vluchteling te worden, maar pas als hij en Laila verloofd waren. Omar zou haar hand vragen bij haar vader, ervan uitgaand dat hij asiel zou krijgen en zijn bruid naar Europa kon halen. Hij had me gewaarschuwd dat het tijd zou kosten om de patriarch over te halen. Ik had geantwoord dat ik kon wachten. Ik moest sowieso terug naar de VS om een opdracht af te maken, maar was van plan in oktober terug te komen. Tegen die tijd zou Omar vast zover zijn.

Het pad slingerde zich omhoog tussen de grafstenen, puntige stenen waaraan stokken en lapjes waren vastgebonden. Aan de overkant tekende zich het silhouet van het fort af tegen de straatverlichting erachter. Er klonk een raspende hoest in de duisternis van de begraafplaats, gevolgd door de geur van hasj. Ik hield

Baads riem steviger vast. Laat Omar maar proberen zijn geliefde te veroveren, dacht ik. Als we samen die illegale reis gingen maken, had ik toch tijd nodig om ervoor te zorgen dat ik kon doorgaan voor een Afghaan. Als we er eenmaal aan begonnen, was er geen weg meer terug, niet zonder mijn vriend in de steek te laten. Omdat we gefouilleerd konden worden, moest ik mijn Amerikaanse en Canadese paspoort achterlaten waarmee ik zo makkelijk door deze wereld vol grenzen kon reizen. Toch werden onze bewegingen niet alleen bepaald door de controleposten en hekken; er waren wetten en surveillancenetwerken en de minder tastbare lijnen die we trokken uit eigenbelang – de paden waarover ons leven liep, de grenzen aan onze verbeeldingskracht. ‘De muur is ook in ieder van ons’, schreef John Berger.³

Op de top van de heuvel lag een leeg terrein omringd door bomen. Ik liep naar de rand ervan en keek naar het noorden. Daar kon je tot voorbij Qasaba kijken, waar de sloppenwijk de steile hellingen op kroop die de hoofdstad omsloten. Er was weer stroom, een groot deel van de provisorische woningen had nu elektriciteit. Toen Omar klaar was met bellen, liep hij naar me toe en kwam naast me staan.

‘Toen we hier voor het eerst kwamen, was er geen licht’, zei hij.

Zoals zoveel Afghanen van zijn generatie was Omar als vluchteling opgegroeid in Iran en Pakistan. In 2002 was hun gezin uit ballingschap teruggekeerd in een verwoeste hoofdstad en hadden ze door lanen vol puin gereden, langs gebouwen waarin de gaten van de granaatinslagen waren afgeschermd met haveloze gordijnen. Maar de mensen hadden hoop. Kabul was gegroeid in erupties van beton, winkelcentra en benzinstations met gevels vol neon schoten als paddenstoelen uit de grond. De belofte van vrede bleek echter een leugen. De oorlog die op het platteland woedde kwam steeds dichterbij de hoofdstad. De Taliban kwamen eraan. Maar ’s nachts kon je de beschermende muren met bovenop prikkeldraad niet zien, of de onverharde straten waar weduwen bedelden zodra het dag werd. De stad voor ons was gemaakt van licht.

'Het is prachtig', zei ik.

'Ja. En, als God het wil, zal het ooit beter worden.'

'Maar ben je er klaar voor om te vertrekken?'

'Ik heb hier geen toekomst. Jij hebt een goede baan, jij hebt documenten, jij kunt gaan wanneer je wilt.' Hij keek uit over zijn stad. 'Het enige wat ik heb is mijn geluk.'

2

Kort daarna vertrok ik naar New York en toen ik drie maanden later tegen het einde van oktober in dat lege vliegtuig via Istanbul terugkwam, zag ik bij de bagageband in Kabul massa's mannen in witte gewaden vaatjes met heilig Zamzam-water van de band halen die ze hadden meegebracht uit Mekka. De hadj van 2015 was een ramp geweest; meer dan tweeduizend mensen waren omgekomen doordat ze onder de voet werden gelopen en nog eens honderd stierven door het omvallen van een kraan die eigendom was van de Saoedische Binladin Group.

Ik kreeg mijn drank door de scanner en ging op de parkeerplaats op zoek naar Omar. De bewakers op het vliegveld leken gespannen. Enkele weken geleden hadden de Taliban Kunduz veroverd, een stad vlak bij de grens met Tadzjikistan. De verdedigingswerken van de regering vielen uiteen onder de plotselinge aanval en voor het eerst sinds 2001 hesen de Taliban hun witte vlag in een provinciehoofdstad. Een stroom ontheemde mensen trok naar het zuiden, naar Kabul, en veroorzaakte onderweg paniek. De val van Kunduz gaf momentum aan de Afghaanse exodus, die al een kookpunt had bereikt sinds dat najaar de grenzen in Europa waren geopend.

Toen we wegreden van de luchthaven vertelde ik Omar over de zogenoemde humanitaire corridor door de Balkanlanden die voor vluchtelingen was geopend, maar hij was al op de hoogte, want hij had het thuis al op het nieuws gezien. Als door een wonder was de weg voor ons vrijgemaakt, en toch vertelde hij me dat hij nog steeds niet met zijn voorstel naar Laila's familie was ge-

gaan, en ook het vertrek van zijn ouders nog niet had geregeld. Het was ingewikkeld, hij had meer tijd nodig. Maar dat gaf niet, zei ik, want ik wilde samen met hem nog een laatste verhaal maken in Afghanistan. Tijdens de val van Kunduz had zich een schokkend incident voorgedaan: een eenheid van de Amerikaanse Special Forces, die samen met Afghaanse troepen vochten om de stad te heroveren, had gevraagd om een luchtaanval op een ziekenhuis van Artsen Zonder Grenzen. Hierbij kwamen tweeenveertig mensen om.¹ Het leger beweerde dat het een vergissing was, maar ik wist dat de lokale autoriteiten al heel lang wrok koesterden tegen het ziekenhuis omdat er ook gewonde rebellen werden behandeld. Ik wilde dit onderzoeken en had Omar nodig als chauffeur. We moesten samen naar Kunduz gaan en daarna kon ik het verhaal voltooien, terwijl hij de zaken regelde met Laila. We hoefden ons niet te haasten. Ik had er alle vertrouwen in dat we, hoe dan ook, samen uit Afghanistan zouden vertrekken. Met onze reis zou de cirkel rond zijn, want volgens mij was er vanaf de dag dat we elkaar hadden leren kennen sprake geweest van wederkerigheid in ons doen en laten.

Ik werkte in Afghanistan al samen met Omar sinds mijn eerste verhaal voor een tijdschrift, meer dan zesenhalf jaar geleden. Dat was in de lente van 2009, ik was toen vierentwintig. Ik had net opdracht gekregen van *Harper's* om een profiel te schrijven van kolonel Abdul Raziq, een commandant van de grenspolitie en een zeer belangrijke bondgenoot van het Amerikaanse leger, die volgens de geruchten onder één hoedje speelde met drugshandelaren.² Ik wilde naar Raziqs provincie Kandahar, die in de frontlinie lag, maar het tijdschrift had geen geld voor een van de erkende fixers in de hoofdstad, die honderden dollars per dag rekenden voor werkzaamheden in het gevaarlijke zuiden. Als ze überhaupt al wilden gaan.

Ik logeerde in hotel Mustafa in de binnenstad van Kabul, en toen ik het lastige parket waarin ik zat uitlegde aan Abdullah, de neerslachtige manager, zei hij dat hij de juiste man kende: een

voormalige militaire tolk die net begon in de journalistiek. Dus toen ik op een dag de lobby in liep, zat daar een knul van ongeveer mijn leeftijd op me te wachten: Omar. Hij sprong op en klemde zijn ruwe hand om de mijne. ‘Aangenaam, man’, zei hij. ‘Ik ga met je mee naar Kandahar. *No problem.*’

Het was rond de middag en hij vroeg of ik honger had. We liepen de afgezette straat in die het Mustafa deelde met de Indiase ambassade, een locatie die de gasten beschermde tegen ontvoering, maar blootstelde aan een incidentele autobom. Omars Corolla stond vlakbij geparkeerd. Het was een kort ritje naar het restaurant, maar het verkeer kroop door de stoffige straten vol voren langs het Shahr-e Nau-park.

‘Kandahar is een klerezooi’, zei hij. Zijn bijna vloeiende Engels was doorspekt met de grove uitdrukkingen die hij van de soldaten had geleerd. ‘Ik ben er geweest met de coalitietroepen.’ Hij werkte nu al een paar jaar in het zuiden op contractbasis met de Amerikanen, Canadezen en Britten. Hij was de gevaarlijke patrouilles en het eentonige leven op de basis zo langzamerhand beu en wilde als freelancefixer werken in Kabul, dat destijds wemelde van de buitenlanders.

Omars leven als volwassene viel net als het mijne samen met de strijd tegen het terrorisme. Hij was opgegroeid in ballingschap. Kort na de Amerikaanse invasie was hun gezin teruggekeerd en ze wilden dolgraag deel uitmaken van het beloofde tijdperk van vrede en wederopbouw, maar het land lag in puin en het was moeilijk om werk te vinden. Hij had gehoord dat de buitenlandse troepen goed betaalden voor gevaarlijk werk in Kandahar; uiteindelijk nam hij in 2006 de bus zonder zijn moeder te vertellen waar hij naartoe ging.

Omar sprak niet veel Pasjtoe, de taal van het zuiden, maar er was een tekort aan lokale mensen die Engels spraken en hij werd meteen in dienst genomen door een van de bedrijven die tolken leverden aan buitenlanders. Zijn eerste opdracht was voor de Canadezen, zijn beginsalaris was zeshonderd dollar per maand, zes keer meer dan wat een gewone Afgaanse soldaat verdiende.³ Hij

en de andere tolken woonden op de enorme basis die was verrezzen in de woestijn bij het vliegveld, achter kilometers prikkeldraad en met aarde gevulde schanskorven, in een raster van wooncontainers en stoffig grind dat het verblindende zonlicht weerkaatste. Omar was diep onder de indruk van de kolossale gepantserde voertuigen en de straaljagers die wanneer ze landden zijn tanden lieten rammelen, van de generatoren die dag en nacht brandstof slorpten om de airconditioning in de tenten aan te drijven en de eindeloze pallets met frisdrank en diepvriesbiefstukken die vanuit havens in Pakistan daarheen werden vervoerd in kleurrijk versierde vrachtwagens.

Al sinds zijn kinderjaren had Omar westerlingen op televisie gezien, maar dit was de eerste keer dat hij ze van dichtbij meemaakte. Hij, en de andere *terps*, leerden hun betrouwbaarheid te etaleren door het slang van de soldaten over te nemen, zich net als zij goed te scheren en een zonnebril te dragen, en door zich hun respect voor regels en hun houding tegenover de *bad guys* eigen te maken. Het was makkelijk voor Omar, want hij mocht de Canadezen. Hij wist dat ze uit een land van overvloed kwamen, maar ze leken veel guller en eerlijker dan de mensen in Iran en Pakistan waar hij als vluchteling was opgegroeid en waar familieleden zich door ontberingen en angst tegen elkaar konden keren. De Canadezen deelden hun dikke korte sigaretten met hem en gaven hem winterjassen en laarzen gemaakt van synthetisch materiaal dat hij nog nooit eerder had gevoeld. 'Hun ogen waren vol', luidde een Perzische uitdrukking. De buitenlanders zeiden dat ze kwamen om tegen het terrorisme te strijden en zijn land te helpen. Omar geloofde hen.

Maar de Taliban waren in opkomst in de landbouwgebieden rond de stad. Vanuit een helikopter leek de Panjwai-vallei, met haar door moerbeibomen overschaduwde modderkleurige kanalen, helemaal groen tegen de achtergrond van de woestijn. Er lagen rijen graanaatappelboomgaarden, elk door een aarden wal omringd stuk grond telde een koe, een paar schapen en een waakhond, en werd bewerkt door een zelfvoorzienende boer,

meestal een pachter. De Canadezen liepen, zwetend onder hun helmen en in kogelvrije vesten, over de wallen, die zacht genoeg waren om er jerrycans of eigengemaakte explosieven in te verbergen; ‘beenloterij’ noemden ze het. Soms moesten ze de honden doodschieten wanneer ze de kleine omwalde lapjes grond en huizen binnenvielen, waar ze een stel blikken kisten en wat beddengoed doorzochten en de binnenplaats met bajonetten en metaaldetectors aftastten, terwijl vrouwen en kinderen stilletjes stonden te huilen naast norske jongeren met verdacht zachte handen en oude mannen die ooit met dezelfde half dichtgeknepen ogen naar de sovjets keken.

De Canadese infanterie patrouilleerde overdag op volle sterkte, vergezeld door Afghaanse militairen en politiemannen, maar de nacht was van de rebellen en de buitenlanders die op hen joegen, de bebaarde mannen die Omar soms met geblinddoekte gevangenen zag – hij wist dat hij hier nooit vragen over moest stellen. Ook de Taliban namen mensen gevangen; die werden berecht door mobiele shariarechtbanken. Collaborateurs als Omar werden veroordeeld voor moord. Drie collega-tolken waren buiten de stad doodgeschoten, nog eens vijf werden gedood toen hun bus onderweg naar de basis werd getroffen door een bom.⁴ Zijn moeder smeekte hem om zijn baan op te zeggen, maar hij had het geld nodig en bleef naar Kandahar en Helmand gaan, waar hij opdrachten uitvoerde voor het Korps Mariniers en de Groene Baretten. De terps kregen geen gevechtstraining, maar maakten wel deel uit van de oorlog. Niet lang nadat hij was begonnen, maakte hij zijn eerste gevecht mee toen de Canadezen een offensief begonnen in de vallei ten westen van de stad Kandahar.⁵ Zijn peloton werd eropuit gestuurd om enkele aarden wallen te midden van wijngaarden bezet te houden. In de tweede nacht dat Omar probeerde warm te blijven in een gepantserd voertuig zei een soldaat dat hij eruit moest komen en gaf hem een geweer.

‘Kun je jezelf hiermee verdedigen?’ vroeg de Canadees. Hij klonk ongerust. ‘Er lopen een hoop foute figuren rond.’

Omar pakte het koude plastic van de C7 vast. In Iran hadden hij en zijn klasgenoten leren schieten met een kalasjnikov voor het geval de Amerikanen ooit zouden binnenvallen. Dit geweer was niet zo heel erg anders.

Ze zetten hem in de perimeter met de rest van het peloton, ruim dertig mannen en een vrouwelijke hospik. Daarbuiten in het donker zaten een onbekend aantal Taliban, die zich groepeerden om hun afgelegen vesting onder de voet te lopen. Hij knielde achter een wal. Iemand schreeuwde dat de rebellen hen in de flank probeerden aan te vallen, en het schieten begon: het gekraak van de inkomende schoten boven hun hoofden en het oorverdovende terugvuren van de Canadezen, de 25mm-kanonnen op de voertuigen dreunden als heimachines.

Omar schoot zijn magazijn leeg in het donker van de nacht. Zijn oren tuitten en hij proefde kruut. Het duurde lang, maar eindelijk hoorden ze het langverwachte gebrul van de straaljagers. Een bominslag verlichtte de nacht, waardoor hij de gezichten om hem heen kon zien. Bij het aanbreken van de dag arriveerden de Canadese tanks, de aarde rommelde toen ze voorbijreden. Na afloop van het gevecht trok het peloton op en vond lichamen in de wijngaarden en verwoeste boerderijen, jongeren in met bloed doordrenkte gewaden en met patroongordels. Zijn landgenoten.

Ik kan me Omar moeilijk herinneren als de onbekende die hij die dag in de lente van 2009 was, toen we elkaar voor het eerst ontmoetten en hij me tijdens de lunch vertelde over zijn tijd in Kandahar. Ik weet nog hoe weelderig de tuin was van het restaurant waar we zaten en spiezen met gegrild schapenvlees aten. Toen Omar me vroeg of het mijn eerste bezoek aan Afghanistan was, legde ik uit dat ik er in de herfst van het vorige jaar was geweest tijdens mijn trektocht door Centraal-Azië.

Nadat ik in 2006 was afgestudeerd, verhuisde ik met mijn ouders naar Nova Scotia. Ik wilde schrijver worden en dacht in de wereld het materiaal te vinden dat ik in mezelf miste. Na een paar jaar waarin ik allerlei baantjes had, had ik genoeg gespaard voor

een enkeltje Parijs in het voorjaar van 2008. Ik lifte naar de Balkan, maakte kopieën van wegenkaarten in mijn notitieblok, en schreef er de namen van steden in blokletters in zodat ik de opengeslagen pagina's langs de kant van de weg kon ophouden voor chauffeurs: TRENTE, LJUBLJANA, NOVI SAD. Ik bracht de zomer door in Kroatië; ik zwom in modderige rivieren en dronk pruimenbrandewijn met een groep punks die me hadden opgepikt op een muziekfestival. Ik sliep op de bank bij deze of gene en zei ja tegen alles wat er op mijn weg kwam. Toen het herfst werd, besloot ik om over land naar India te gaan en naar het oosten te trekken door Centraal-Azië, wat betekende dat ik of door Turkmenistan of door Afghanistan moest gaan. In Tasjkent bleek het makkelijker om een visum voor Afghanistan te krijgen en dus liep ik in oktober naar het zuiden via de Vriendschapsbrug, waarover de laatste Sovjettanks zich twintig jaar eerder hadden teruggetrokken.

De Amu Darja stroomde er breed en vol slib onderdoor. Ik was nog niet halverwege toen een chauffeur voor me afremde, een handelaar die op de terugweg was naar Mazar-e-Sharif, de stad waar ik naar op weg was. De meeste mensen in het noorden van Afghanistan spraken Dari, een Perzisch dialect, en ik probeerde de eerste tien woorden uit die ik uit de taalgids had opgepikt.

De weg liep naar het zuiden door een uitgestrekt gebied met grijze duinen, waar tentenkampen en kuddes kamelen afwisselend opdoken en weer vervaagden in de verre nevel. Toen we de dorpjes aan de rand van Mazar bereikten, staarde ik uit het raam naar de door aarden muren omringde huizen en de bebaarde mannen met tulbanden. In de betonnen voormalige Sovjetsteden waar ik net vandaan kwam, hadden mensen wodka zitten drinken in de cafés, zelfs tijdens de ramadan. Ik was nog het meest verbaasd dat de vrouwen er van top tot teen in boerka's waren gekleed: was dat kledingstuk niet allang verdwenen samen met de Taliban?

Mazar lag rond de Blauwe Moskee, waarvan de poorten en

grote koepels met duizenden turquoise mozaïektegeltjes waren belegd. Volgens een plaatselijke legende lag Ali, de schoonzoon van de profeet Mohammed, daar begraven. Aan de zuidkant van het plein vond ik een hotel dat Aamo heette. Het was een bouwval met drie verdiepingen waar vaak vrachtwagenchauffeurs en pelgrims overnachtten, de gangen lagen vol theedroesem en sigarettenpeuken. Voor tien dollar kreeg ik een kamer voor mij alleen met vier krakkemikkige bedden en uitzicht op de Blauwe Moskee. Die avond zat ik aan het raam en probeerde het allemaal in me op te nemen: hoewel het plein in neon baadde als een casino in Las Vegas, compleet met palmbomen vol knipperlichtjes, was het helemaal verlaten, en ik kon een gevoel van melancholie niet van me afschudden toen ik terugdacht aan de barre armoede die ik die dag voor het eerst had gezien: kleine kinderen die voden raapten in het rioolwater.

Voor de groep jonge mannen die in het hotel werkten was mijn aankomst een grote bron van vermaak. Zo was er Jawed, die zijn met henna versierde hand in de mijne schoof toen we op onze sokken over de marmeren binnenplaats van de moskee liepen. Kamran, de gespierde kerel, nam me mee om een ijsje en Franse frietjes te eten en verdraaide mijn pols bij het armpje drukken, een spelletje dat hij per se wilde doen. Ibrahim, met zijn hazelnootbruine ogen en een snor als een straatbezem, sprak het best Engels en beheerde de receptiebalie.

‘Ken je Brian Tracy? Volgens mij is hij heel beroemd in jouw land’, zei hij. Ibrahim las een zelfhulpboek dat *Eat That Frog!* heette. ‘Het vertelt je hoe je je tijd niet verknoeit.’ In zijn vrije tijd studeerde hij businessmanagement en leerde hij programmeren. Hij vroeg me hoe hij naar Canada kon emigreren. Ik had geen idee. Kon dat trouwens wel? Ibrahim kende maar één manier: hij spaarde geld om een smokkelaar in te huren. ‘Het is echt heel eenvoudig’, schreef ik in mijn dagboek. ‘Ik kom uit een land waar zij graag heen willen, maar niet naartoe kunnen. Ik zou er gek van worden, maar zij bekijken het heel nuchter.’

Zelfs toen ik thuis in een restaurant of op een bouwplaats

werkte, verdiende ik in een paar dagen meer dan zij in een maand. Er gaapte een kloof tussen ons, maar ik dacht dat we die konden overbruggen in onze ontmoeting als mensen. Ondanks al onze cultuurverschillen voelde ik me op mijn gemak als ik met hen wat rondhing. De vertrouwelijkheid die zij boden was anders dan het soort kameraadschap waarmee ik was opgegroeid, het dronken tekeergaan en het agressieve geplaag – hier werden vrouwen nauwelijks genoemd en ze waren volslagen afwezig in openbare gelegenheden als de *chaikhana*, de theehuizen op het plein. Afghaanse mannen toonden openlijk genegenheid voor elkaar. Het was alsof ze, doordat vrouwen waren uitgesloten, een teveel aan vriendelijkheid onder elkaar verdeelden. De jongens namen me mee naar de bazaar en hielpen me bij het kopen van een kant-en-klare *piran tombon*, de knielange tuniek en wijde broek die de traditionele dracht zijn in Afghanistan. Toen ik de broek in mijn kamer uitpakte, barstte ik in lachen uit. Ik dacht dat we de verkeerde maat hadden gekocht, het middel was zo breed als mijn armwijdte. Niet dus, Jawed liet het me zien: je trekt ze gewoon strak met een katoenen band, en laat dan die hele stoffen ballon om je heen vallen. Toen ik helemaal aangekleed beneden kwam, joelden de jongens goedkeurend. Ze wonden een sjaal met een zwart-witpatroon als een tulband om mijn hoofd en keken me toen stomverbaasd aan omdat ik er zo Afghaans uitzag.

Met mijn donkere haar en Aziatische ogen was ik ergens boven de Atlantische Oceaan een kleurgrens overgestoken. In Europa behoorde ik niet langer tot de witten. In Engeland werd ik een *Paki* genoemd, in Frankrijk was ik een *arabe*. Maar toen ik naar Centraal-Azië ging was het alsof ik op een spiegel afliep. In Noord-Afghanistan met zijn mengelmoes van Hazara's, Tadzjieken en Oezbeken, vond ik mijn fenotype. De mensen zagen hun gezicht in het mijne.

In de theehuizen amuseerden de jongens zich ermee een voorbijkomende vriend aan te roepen en hem, terwijl ze mij gebaarden dat ik moest zwijgen, te vragen uit welke provincie ik kwam. 'Hij is een buitenlander!' riepen ze ten slotte. 'Maar hoe komt het

dan dat hij er zo Afghaans uitziet?’ vroeg de ander dan verbaasd.

In gebrekkig Dari legde ik uit dat mijn vader een Europese Canadees is en dat mijn moeder in Amerika is geboren, maar dat haar grootouders uit Azië kwamen. ‘Japan ligt hier, Canada daar,’ zei ik, terwijl ik twee vingers spreidde, ze daarna bijeen bracht en grijnsde. ‘En Afghanistan ligt ertussenin.’

Vanuit Mazar nam ik de bus naar Kabul, waar ik incheckte in het Mustafa, een blokachtig hoog gebouw uit de jaren zestig, dat een populaire stopplaats was aan het Hippië Trail. Tijdens het Taliban-bewind was het Mustafa omgebouwd tot een overdekte bazaar, maar na de Amerikaanse invasie was het een van de eerste hotels die weer opengingen, en iedereen die zich het Intercontinental niet kon veroorloven logeerde er. Tegen de tijd dat ik er eind 2008 arriveerde, waren er heel wat schonere alternatieven, maar voor twintig piek per nacht was het Mustafa wel het goedkoopste waar buitenlanders veilig konden overnachten. De cliënte bestond uit expats uit de onderste regionen, onbemiddelbare werkzoekenden, freelanceverleners van humanitaire hulp, en wannabe-schrijvers als ik. Aan de bar van roze onyx maakte ik kennis met een verweerde huursoldaat die me vertelde dat hij uit Rhodesië kwam. Een andere gast, een Zwitserse correspondent met droevige ogen, zei dat hij de afgelopen tien jaar had gevochten tegen een heroïneverslaving. Iedereen was al naar bed en wij zaten in de lounge te luisteren naar het gehuil van de straathonden, toen hij zijn pijp tevoorschijn haalde en me liet zien hoe je een opiumbolletje smelt en de geurige damp inademt; die verspreidde zich door mijn ledematen en ik zweefde naar bed door gangen met spiegelende bazaarkraampjes.

Mijn visum van een maand liep bijna af en ik wilde nu naar Iran gaan, maar de hoofdweg, snelweg nr. 1, die naar het zuiden via Kandahar naar de grens liep, was te gevaarlijk. De Taliban konden de bus aanhouden en je ontvoeren. Maar vliegen was voor toeristen. Er was een minder gebruikte route die de rug van de Hindu Kush overstak. Je moest dan wel het lokale openbaar vervoer nemen en overnachten in theehuizen die ook fungeerden

als wegherberg. Sinds Mazar vertelde ik dat ik een Kazach was wanneer ik me onveilig voelde, en ik besloot me voor te doen als een arbeidsmigrant die op weg was naar Iran om werk te zoeken.⁶

Ik was bang, maar toen ik eenmaal in Bamiyan in het busje was geklommen moest ik volharden in mijn leugen. Dagenlang reden we over onverharde wegen omhoog naar de sneeuwgrens. Dit was het dak van de wereld, bergketens die zich helemaal tot Tibet uitstrekten, en het uitzicht leek een droom die ik niet kon interpreteren. Ik bleef de aandacht op mezelf vestigen door de blunders die ik maakte, zoals staand in plaats van gehurkt plassen of door te bidden als een sjiit hoewel ik had gezegd dat ik een soenniet was. Maar al moet ik nog zo'n vreemde Kazachse migrant zijn geweest, toch raadde geen van mijn medereizigers de nog vreemdere waarheid. Iedereen wantrouwde sowieso iedereen, en hield zijn afkomst en bestemming geheim, bang voor wat er kon gebeuren op een weg die werd geterroriseerd door bandieten en rebellen. 's Nachts wanneer we in rijen op de vloer van een theehuis lagen, hoorde ik andere reizigers fluisteren over recente onthoofdingen en ontvoeringen. Zoals zoveel jongeren die in veiligheid opgroeiden, was ik nieuwsgierig naar de dood, en hier was hij, overal om ons heen.

Een week na mijn vertrek uit Kabul rammelde ons busje door een rivierdal en reed de grensstad Herat binnen. Opgelucht dat ik de rit had overleefd, ging ik me te buiten aan een hotel met warm water. Ik had de deur opengelaten terwijl ik stond te douchen, zodat ik naar de tv in de hoek van de kamer kon kijken. Barack Obama was zojuist gekozen tot president van de Verenigde Staten. Hij hield zijn overwinningsspeech in Chicago. Ik zette het geluid harder zodat zijn stem boven het geruis uit kwam:

En aan iedereen die vanavond kijkt buiten onze grenzen, in parlementen en paleizen, voor degenen die in vergeten uithoeken van de wereld bij elkaar zijn gekropen rond de radio: onze verhalen staan op zichzelf, maar we delen ons lot, en een nieuw begin van Amerikaans leiderschap is ophanden.⁷

Ik deed mijn ogen dicht onder het water.

Nadat Omar en ik tijdens die lunch in het voorjaar dat hierop volgde uitgebreid kennis hadden gemaakt, kwam ik tot de zaak in kwestie. ‘Weet je wie Abdul Raziq is?’ vroeg ik. Natuurlijk wist hij dat. Raziq was nog niet in het hele land bekend, maar iedereen die in Kandahar had gewerkt kende de jongensachtige, meedogenloze dertigjarige heer en meester van Spin Boldak, de belangrijkste grensovergang met Pakistan in het zuiden. Raziq, die nu al kolonel in de grenspolitie was, werd gevreesd en bewonderd om zijn ‘we maken geen gevangenen’-houding tegenover de Taliban, maar er werd ook voortdurend beweerd dat hij in opium handelde en zijn tribale tegenstanders vermoordde. Het kon gevaarlijk zijn om onderzoek naar hem te doen. En er was nog iets wat ik Omar moest vertellen: ik was al in Spin Boldak geweest met Raziqs mannen, op een zogenaamde undercoverreis.

Het najaar daarvoor, toen het me was gelukt om dwars door het land naar Herat te gaan, was ik Iran binnengegaan met mijn Canadese paspoort en had daar een paar maanden rondgereisd. Ik genoot weer van de genoegens van het backpacken – een bezoek aan een bijna verlaten Persepolis, een kerstduik in de Straat van Hormuz – en de oorlog in Afghanistan verdween naar de achtergrond. Ik dacht erover om me in te schrijven voor een studie, misschien journalistiek, en meende nog steeds dat mijn reis in India zou eindigen. Om er over land naartoe te gaan moest ik Pakistan doorsteken via de grensstad Quetta, een gevaarlijke plaats – een Amerikaan die daar voor de VN werkte, was er rond die tijd ontvoerd. De dag dat ik er vanuit Iran aankwam, liep ik door een straat met het gevoel dat ik in mijn westerse kleding nogal in het oog liep, toen een dure SUV naast me stopte. Het getinte raam werd omlaag gedraaid en twee jonge mannen in lange gewaden en met wilde kapsels gebaarden dat ik naar ze toe moest komen.

‘O, je bent een toerist?’ zei een van hen glimlachend. Hij nodigde me uit om met hen te lunchen. Ik aarzelde, maar iets in

hun openlijke nieuwsgierigheid gaf me de indruk dat ze niet van plan waren me te ontvoeren. Ik stapte in en in de week die volgde hingen we samen rond, rookten hasj en schoten met wapens. Ze begonnen me geheimen te vertellen, bijvoorbeeld over de minnaressen die ze voor hun familie verborgen hielden. Mijn twee vrienden waren goed op de hoogte van Quetta's onderwereld en lieten me het ziekenhuis zien waar gewonde Taliban werden behandeld. Pakistan zou een bondgenoot van de vs zijn, maar het leger at van twee walletjes door ook de opstand in Afghanistan te steunen. Quetta was in de greep van schaduwoorlogen: sektariërs vermoordden sjiëten, separatisten uit Beloetsjistan vielen de regering aan, vendetta's tussen maffia en stammen.

Mijn gastheren waren afstammelingen van lokale Pasjtoenclans die diep verstrikt waren in smokkelpraktijken; de Britten hadden zo'n honderd jaar geleden een grens getrokken die dwars door hun familie liep. Sommige verwanten zaten bij de Taliban, een oom was adjunct-hoofd van de politie in Quetta. Mijn nieuwe vrienden waren trots op hun succes en zeiden dat ze elke maand tweeduizend kilo opium van Afghanistan naar Iran stuurden, en daarmee elke keer ongeveer tweehonderdvijftigduizend dollar winst maakten. Een zwaar bewapend konvooi Land Cruisers reed snel door de stenige woestijnen die de drie landen met elkaar verbond. De Iraanse grenswachten waren gevaarlijk en moesten ontweken worden, maar de Pakistanen konden makkelijk worden omgekocht, zeiden ze. De Afgaanse connectie was echter de belangrijkste.

'Wie is dat?' vroeg ik.

'De grote baas. Abdul Raziq.'

Ik had hun verteld dat ik schrijver was, maar niet dat ik journalist wilde worden. Toen ze vertelden dat Raziq werd gesteund door het Amerikaanse leger, rook ik een verhaal. Mijn gastheren hadden een tijgerwelp gekocht als geschenk voor Raziq en ik vroeg of ik met hen mee mocht de eerstvolgende keer dat ze naar Spin Boldak gingen. Dat was goed, ik weet niet waarom, misschien uit vriendschap en verveling. Ze vertrouwden me zoals ik

hen vertrouwde. Ze kenden de politiemensen aan de grens en ik kwam zonder moeite Afghanistan binnen zonder dat ik mijn paspoort hoefde te laten zien. We reden door de papavervelden die aan de rand van de stad lagen. Het land leverde bijna alle illegale opium van de wereld.⁸ Ze profiteerden van de grens; Spin Boldak was een sloppenwijk van zeecontainers die waren omgebouwd tot winkels en onderkomens, waar mannen en jongens zich afbeulden om tweedehandsmagnetrons, gitaren, dvd-speelers, fietsen, fornuizen op propaangas, elektrische rolstoelen, generatoren, speelgoed en auto's, heel veel occasions, uit te laden. Het grootste deel van deze goederen werd goedkoop geïmporteerd in Afghanistan en daarna terug gesmokkeld naar Pakistan, waar de invoerrechten hoog waren. Bij de smokkelaars en de politiemensen ging het vaak om dezelfde personen en Raziqs mannen hieven belasting over alles, legaal en illegaal.

Ik moest daar tien dagen wachten tot Raziq terugkwam voor de begrafenis van zijn grootmoeder. Tijdens de ceremonie wees mijn vriend naar een van de gasten, een potige man met een baard: 'Dat is Rahmatullah Sangaryar', fluisterde hij. 'Hij heeft in Guantánamo gezeten.'

Ik kwam dichterbij de verhoging. Raziq zag er zelfs nog jonger uit dan zijn dertig jaar. Hij had een kortgeknipte baard en een haarlok op zijn voorhoofd die onder zijn hoofddekseel uit piepte, en hij droeg een eenvoudig wit gewaad en een vest met dunne streepjes. Hij schudde mijn hand, glimlachte beleefd en wendde zich tot de volgende bezoeker. Ik ging terug naar Pakistan.

Ik had bewijzen van Raziqs band met drugshandelaren, maar mijn verslag was nog niet volledig. Ik kreeg in Pakistan een visum voor Afghanistan, vloog naar Kabul en checkte in in het Mustafa, waar ik Omar voor het eerst ontmoette.

Nadat ik het hele verhaal had uitgelegd, zei ik dat ik er begrip voor had als Omar van gedachten veranderde over naar Kandahar gaan. Raziq zou er misschien niet blij mee zijn om mij terug te zien. Maar Omar gaf geen krimp. We vlogen samen naar het zuiden, waar hij zijn best deed om het Pasjtoe te vertalen en ik

mijn best deed om onze interviews te vertalen naar een tijdschriftartikel. Wanneer lokale inwoners ons in het Engels hoorden praten, meenden ze soms dat Omar, met zijn T-shirt en *wrap-around*-zonnebril, de buitenlander was en dat ik in mijn lange gewaad zijn tolk was. Dat vond hij geweldig.

We hoorden veel over de opiumhandel, maar ook macabere verhalen over lichamen met sporen van marteling, die door Raziqs mannen in de woestijn waren gedumpte.⁹ Wanneer iemand Raziqs snelle opkomst wilde verklaren, werd altijd weer teruggekomen op zijn hechte band met de Amerikanen en zijn veelvuldige bezoeken aan de CIA en de basis van de Special Forces in de stad. Amerika had bondgenoten nodig, vooral op strategische routes als Spin Boldak. De eerste gevechtseenheden die door de nieuwe president waren gestuurd, hadden zich al opgesteld in het zuiden. Tegen het eind van het volgende jaar zou het aantal Amerikaanse troepen in Afghanistan zijn verdrievoudigd.¹⁰ ‘Dit is een oorlog die we moeten winnen’, had Obama gezegd.¹¹

’s Nachts in ons hotel in Kandahar lagen Omar en ik in onze lits-jumeaux in het donker te luisteren naar de vuurgevechten die in de voorsteden woedden. De Taliban waren vlak bij de stad. We probeerden de verhalen te ontwarren die we die dag hadden gehoord, over stammen en bloedvetes en zakelijke transacties die het fractale patroon van de oorlog beter verklaarden dan de tweeledige combinaties waarmee ik was aangekomen, politie en criminelen, de Taliban en de regering, en het Westen en het terrorisme. Maar hoe kon ik dit uitleggen aan de mensen thuis die, weliswaar laat, geïnteresseerd waren in dit verre land dat ze waren binnengevallen? Toen Omar en ik er genoeg van hadden om het werk van de afgelopen dag te bespreken, hadden we het over onszelf en over het verleden en de toekomst, met op de achtergrond het verre geroffel van vuurwapens.

‘Hoe is Canada, broer?’

‘Koud.’

‘Prima’, zei hij, en ik kon me voorstellen dat hij omhoog staarde in het donker. ‘Ik hou van kou.’